

Folkloristik:

Prof. Dr.
Dursun Yıldırım
Armađanı

Pars Yılı
ANKARA 1998

21. YÜZYILA GİRERKEN GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI

Mücella KAHVECİ*

Giriş: Toplumların gittiği ve egemen olduğu bölgelerde kendilerine has el sanatlarını ve bu sanata ilişkin kültürlerini de beraberinde götürdükleri bilinmektedir.

Türklerin gerek atayurt Orta Asya'da, gerekse Anadolu'da kurdukları medeniyetler dolayısıyla büyük ve zengin bir kültür birikimine sahip olmaları ve bu birimi gittikleri her yere taşımaları Anadolu'nun el sanatları hazineleri ile dolu olması ve anayurdun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınmasında önemli bir etken olmuştur. Yine Anadolu'nun Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir köprü durumundaki coğrafi konumu ve buranın göç ve ticaret yolları üzerinde bulunması, bu bağlamda ayrı bir önem arz etmektedir.

Geleneksel el sanatları, yüzyıllardır büyük bir çeşitlilik içinde toplumların duygularını ve sanatsal beğenilerini aktarma aracı olmuştur. Üretildikleri dönemin değer yargıları, toplumdaki politik eğilimler, ekonomik durum, din, kişilerarası örgütlenme ve ilişkiler, kişilerin davranış ve tutumları, teknik araç-gereç, beceri, estetik bakış açısı, dünya görüşü, tasarım ürünlerine verilen biçim gibi etkenler el sanatlarının oluşumunu etkilemiştir.

21. yüzyıla iki yıl kala, Türkiye'de geleneksel Türk sanatlarının sanat mı, zanaat mı olduğu tartışmaları hâlâ sürmektedir. Kültürel değerlerimize sahip çıkmak ve onların ışığında yeni eserler sunmak yerine, bize hiçbir kazanç sağlamayan tartışmalarla zaman akıp gitmiş, elimizde artık belki de bizden sayılmayan kimliksiz ürünlerle karşı karşıya kalmış durumdayız.

El Sanatlarında Bugün: Türkiye'de geleneksel ürünlerin özellikle son dönemde önem kazanması, ülkedeki teknik gelişmenin doğal sonucundan dolayı değil, batı özentisi ve oradan gelen talepten kaynaklanmaktadır. Sanat eğitiminin, Ticaret Bakanlığı bünyesinde başlaması dikkat çekicidir. Bugün "sanat" ve "el sanatı" adı altında Millî Eğitim Bakan-

* Kültür Bakanlığı HAGEM Folklor Araştırmacısı

lığı yanında, Millî Savunma Bakanlığı (beceri kursları), Köy İşleri Bakanlığı (el sanatları kursları), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (çeşitli branşlarda meslek kursları), Adalet Bakanlığı (ceza ve tevkif evlerinde meslekî ve teknik kurslar), Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (beceri kazandırma kursları), KOSGEP, İhracat Birlikleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bankalar, Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu, Belediyeler gibi farklı kuruluşlarda da kurslar açılarak eğitim ve konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Kurumlar, genellikle bakanlıklar adıyla veya bankalar aracılığı ile kredi sağlayarak, meslekî eğitim kursları düzenlemekte, malzeme, tezgâh yardımıyla bulunarak pazarlamaları yapılmakta, fuarlara katılarak sergiler düzenlemektedirler. Her kurum aynı tip faaliyetleri aynı zamanda yapmakta, kendine göre bir program düzenlediğinden eğitimde birlik sağlanamamakta, birbirlerinin bulgularından ve çalışmalarından haberdar olmamakta ve büyük bir emek, zaman ve kaynak israfı gerçekleşmektedir. Birlikte çalışmak, programlı işbirliği, ülkemizde kıt olan kaynakların kullanımını rahatlatacak, zaman, emek ve para israfını önleyerek sonuca daha çabuk ulaşılması sağlanmış olacaktır.

Bakanlıklar arasında olaya bilimsel yaklaşabilen Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'dür. Genel Müdürlüğün amacı Türkiye genelinde halk kültürü unsurlarını tesbit etmek, belgelemek (slayt, ses bandı, video bant vb.) belgeleri arşivlemek ve konu ile ilgili çalışan öğrenci, bilim adamı ve uzmanların hizmetine sunmaktır. Çalışmalar geleceğe yatırımdır. Genel Müdürlükçe düzenlenen bilimsel toplantılarla, yurtiçi ve yurtdışında yapılan bilimsel çalışmaların gün ışığına çıkması, yayınlar ile de bu çalışmaların belgelenmesi sağlanmaktadır. Yine aynı kurum, yurtiçi ve yurtdışında açılan sergilerle el sanatlarının tanıtımına yardımcı olmaktadır. Üniversitelerin yapılan işi ciddiye almıyor görüntüleri, saha deneyimleri fazla olan araştırmacılarla ortak çalışmaya girmemeleri, birlikte ve paylaşarak yapılacak araştırmalarla sonuca daha çabuk ve bilinçli varılabileceği gerçeği de göz ardı edilmektedir. Bakanlık birimlerinden Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü de ise ustaların ürettiği ürünlerin 12'ye yakın satış mağazasında satışı gerçekleştirilmektedir. Bu birime ulaşamayan iletişim kuramayan geleneksel üretim yapan üreticilerden çok, oldukça iyi durumda olan kendini tanıtabilmiş üreticiler, daha doğrusu tüccarlar, bu imkânlardan yararlanmaktadır.

Günümüzde Sanat Eğitimi: Gelişmiş ülkelerle, az gelişmiş veya geri kalmış ülkeler arasındaki fark doğal zenginliklerden çok nitelikli ve iyi eğitim almış insan gücünü iyi kullanmalarındır bu da eğitimi kalkınmanın temel faktörü haline getirmiştir. Eğitim, bireyin davranışlarını kendi

yaşantıları yolu ile ve amaçlı olarak değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş eğitim denilince ilk akla gelen öğelerden biri kuşkusuz programlardır. Çünkü çağdaş eğitim belli ortamlarda düzenli, planlı ve yönetimli etkileşimleri gerektirir, programa uyulmayı zorunlu kılar. Türkiye'de çağdaş program geliştirme sürecinin önemi artık anlaşılmakta, eksiklik kabul edilmekte, ancak bu süreçten henüz yeterli ve yaygın düzeyde yararlanılmamaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri çağdaş eğitimde program geliştirme sürecinin niteliğinin kavranmasında ve gereklerini yerine getirmesinde gözlenen eksiklik ve yetersizliklerdir. Sanat uğraşları ile bütünleşebilen her tür eğitim ve öğrenim, yüksek kültür düzeyi ile ilgilidir ve çağdaşlaşmada kaçınılmaz gerçeklerden biridir. Yükseköğretim aşamasında Üniversitelerin yaygın eğitimde önemli bir yeri vardır. Ancak gerek örgün, gerekse yaygın eğitimde el sanatları eğitimi, açılan kurslar, kurs programlarının da bugüne kadar yapılması gereken çalışmalar istenilen düzeye hâlâ ulaşamamıştır. Özellikle üniversitelerarası işbirliği gerekmektedir. Üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerinde, Türk el sanatlarına önem verilmesi gerekliliği geç de olsa anlaşılıp, Geleneksel Türk El Sanatları bölümleri açılmış ve Meslek Yüksek okullarında açılan Geleneksel Türk El Sanatları bölümleri ile ara eleman yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Sanat derslerinde görevlendirilen öğretmenlerin eğitimleri çok değişik düzeyde olduğu için verilen bilgi ile yapılan eğitim birbirinden farklı olmaktadır. Üniversitelerde ise öğrenci seçme ve yerleştirme kılavuzlarında otuzdan fazla sanat ve el sanatı konusunda farklı meslek ve sanat eğitimi adı olmasına rağmen hâlâ "sanatçı" olarak yetiştirilmesi planlanan kişilerin öğrenmeleri gereken temel bilgiler belirlenememiş ve bu konuda da ciddi hiç bir çalışma gerçekleştirilememiştir. Günümüzde eğitimsiz bir şey yapılabileceği düşünülemez. Fakat eğitim alanındaki aksaklıkları gidermemiz kaçınılmazdır. Resim öğrencisinin minyatürden, heykel öğrencisinin mukarnastan, tekstil öğrencisinin halı ve kilimden haberi olmadan, yıllardır sanat kurumlarından diploma almış olmaları bu kurumların kabullenmesi gereken ayıplardan biridir.

Ülkemizde sanayi ve hizmet sektöründe nitelikli insan gücü ihtiyacı oldukça önemli bir sorun olarak önümüze çıkmaktadır. Eğitim sistemimizin bu ihtiyacı karşılayacak vasıflı eleman yetiştirecek, ekonomik kalkınmayı destekleyecek ve hızlandıracak yapılaşma içinde olmadığı da ortadadır.

Nitelikli iş gücünü eğitecek öğretim elemanlarının yetiştirilmesi meslekî ve teknik eğitimde karşılaşılan sorunların başında gelmektedir.

1983-1984 öğretim yılında eğitime açılan, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Halı

Kilim Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı'nın amacı, "Yaşayan Tekstil Dünyası"na Geleneksel Tekstil El Sanatları çerçevesi içinde, sanat formasyonu almış, görme ve algılama yetisi kazanmış, geleneksel değerlerimizi özümleyerek kendi sanatsal yapısıyla çağdaş ve özgün yaklaşımlar getirebilen yaratıcı elemanlar yetiştirmektir. Eğitim sürecinde: Geleneksel el sanatları dallarında bilimsel araştırmalar yapılmakta, yaşayan ve gittikçe yok olan Tekstil El Sanatları ürünleri saptanmakta/arşivlenmekte, böylece Türk kültür birikiminin sistematik değerlendirilmesi gündeme getirilmektedir. Özellikle, Tekstil Restorasyonu ve Konservasyonu konularında kuramsal ve uygulamalı eğitim programları ile bu alanda aktif olarak yer alan eksper elemanları da yetiştirilmektedir.

Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, 1983 yılında Gazi Üniversitesine bağlanıp, Mesleki Eğitim Fakültesi adını alarak üniversite düzeyinde meslek eğitimi vermektedir. Fakülte ve onun devamı, benzeri ya da iki yıllık çok sayıda mesleki eğitim veren okulların başında gelmektedir. Şu an bu fakülteden mezun olan öğrenciler, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı meslek okullarında eğitici olarak görev yapmaktadırlar. Türkiye'nin hemen her il ve ilçelerinde orta öğretim içinde yer alan Kız Meslek Liseleri meslek edindirmek üzere eğitim veren kurumlardır. Orta öğretimdeki el sanatları öğrencisi, alması gereken teknik uygulamalı derslerin yanısıra ihtisas alanında çevre araştırması yaparak, geleneksel el sanatları eğitimi alıp, yeni tasarımlar yapacak düzeye gelerek bu dalda kendini geliştirecek ve mesleğin elemanı olacaktır. Ancak orta öğretim ders programlarında ürün tasarımı ve buna benzer derslere yer verilmediğinden, lisans ve lisans üstü eğitime devam edebilen öğrencilerin yetiştirilmeleri için üniversitede alınan sözkonusu derslerle istenen sonuca ulaşamamaktadır. El Sanatları eğitimi veren bu kurumlarda uygulanan üniteler, konunun bütünlüğünü sağlayan çevre el sanatları araştırma, tasarım, eğitimden alınan teknik ve becerilerin transferi ve uygulama, kritik, pazarlama konularını içermektedir. Bu eğitimde amaç, en büyük özellik olan yaratıcılığın yanısıra uygulama sırasında güdülenebileceği, yaratıcı fikirlerini katabileceği, geleneksel el sanatlarını değerlendirebileceği kaynak oluşturabilecek yapıda bir birikimi de sağlamaktır. Sorun bir türlü yenilenmeyen bu eğitim ve öğretim programlarıyla, lisans düzeyinde mezun olan eğiticinin birikiminin, randımanının etkin bir şekilde değerlendirilememesindedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın programına uymak zorunluluğundan, verilen eğitim, geleneksel ürünlerin taklidî uyarlamalarının oluşmasına neden olmaktadır.

Taklitte asıl özgünlüğü meydana getiren temel prensipler yok ol-

maktadır. Yani gerçek ihtiyaçlardan kaynaklanan biçimlerin çevre şartları ile uyumu gerçek değildir. Taklit toplumun zeka seviyesindeki çöküşü göstermektedir. Bu çöküntü toplumun yaşadığı çağa ayak uydurmasını engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Yaşadığımız çağda gelişmiş toplumların en büyük yarışı, refah seviyesi yüksek, eşit ve insanca yaşama prensipleri ile oluşan bir standart yarışını önde götürme çabasına dayanmaktadır. Çağdaş eğitim sürecini yakalamada yönetici ve eğitimciler çok iş düşmektedir. Önce proramların çağdaşlaştırılması, bu programı yürütecek öğretim elemanlarının yetiştirilmesi gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, Bakanlığa bağlı teknik okullardaki programların da yeniden düzenlenerek çağdaş programlar çerçevesinde öğrencilerin yetiştirilmesi en büyük reformu gerçekleştirecektir. Birbirine benzer yüzlerce okul açmak ve mezun vermek sorunu çözmeyeceği gibi daha büyük çıkmaza sürüklenmeye neden olacaktır. Kesinlikle ülke şartları göz önüne alınarak amaç belirlenmeli, okulların programları yenilenmeli hazırlanacak bu programlar en kısa zamanda hayatiyet kazanmalıdır.

Bu eğitim kurumları dışında el sanatları eğitimi Millî Eğitim Bakanlığı, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nce yapılmaktadır. Yaygın eğitim; örgün eğitimin yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tamamını içerisine alır ve kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici eğitim yaparak, kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekler edinilmesini sağlayıcı imkanları hazırlamak amaç ve gayesini taşır. İlgili kurum ve bakanlıkların Türk el sanatlarını gelecek kuşaklara bozulmadan aktarabilmesi, tanıtılması, bakım, onarım ve korunmasına yönelik çalışmalar ve kurslar için önümüzdeki yıllarda daha da artacak olan nitelikli öğretmen ve elemanlar için, ilgili üniversitelerin fakülteleriyle koordinasyon sağlanması zorunludur. Yukarıda belirtilen amaca uymayan, kaynaklarda sunulan mevcut programları ile Millî Eğitim Bakanlığı, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nce, Geleneksel Türk El Sanatlarının bilimsel bir sistemle belgelenmesi ve yaşatılması mümkün olamamaktadır. Özellikle Halk Eğitim Merkezleri çeyiz hazırlama kurumları haline gelmiştir. Ayrıca bu kurumun üniversitelerle işbirliği yaptığı da gözlenememektedir. Özellikle öğretmen yetiştiren kurumlarla gerekli koordinasyon sağlanması zorunludur. Çalışmalarının yer aldığı yazılı kaynak ve program listelerinde, hangi alanlarda ve nitelikte öğretmen ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. En büyük sorun da vasıflı eğitimcilerin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ne yazık ki günümüzde eğitimcinin iki, üç aylık kurslarla yetiştirilip sertifika aldığı alanda kurslar açılmakta, bu alanın elemanı olmayan kurum yöneticileri tarafından veya diğer sözü geçen kişilerce atamalar bilinçsizce yapılmakta, yörenin

geleneksel el sanatları gözardı edilmektedir (kilim tezgâhı olan, yörede bilinen el sanatı bir kenara atılıp usta öğreticiye göre halı kursu açılarak insanların bu kurslara devamı istenmekte ve sonuç başarısızlıkla sonuçlanmakta, yöre sanatı kaybolup gitmektedir). Geleneksel el sanatlarına karşı eğitim kurumlarında haksız küçümsemeler vardır. Desen, tasarım ve estetik yaratıcılık gibi unsurlar eğitim programlarında önemsenmeyen, pek rastlanmayan noktalardır.

Neler Yapılabilir: El sanatları günümüzde teknoloji hayranlığı, endüstrileşme, değişen yaşam şartları ve değer yargılarına bağlı olarak geleneksel yetenekler büyük bir hızla körelmiş, ihmal edilen el işçiliği gitgide zayıflamış ya gerilemiş, ya eski önemini kaybetmiş ya da yok olma sınırına dayanmıştır. Bir kısmının da üretim biçimleri değiştirilip, kendi fonksiyonları dışında yeni fonksiyonlar yüklemeye çabaları hızla yaygınlaşmaktadır. Bilindiği gibi el sanatı ürünleri üretildiği yörenin özelliklerini taşıdığı sürece orijinaldir ve değerlidir. Deseni, üretim tekniği ve üretene de onlara ayrı değer ve orijinallik kazandırmaktadır. Geleneksel ile çağdaş olanın sınırlarının çok iyi belirlenmesi, yeni ürünler elde edelim derken, tarihi ve kültürel mirasımızın dejenere edilmesi ya da kimliksiz bir üretime geçilmesine de müsaade edilmemelidir. Türk halkının estetik zevkini görselleştiren geleneksel el sanatlarımızın ticari boyuttaki yeni üretimlerin evrensel sanat doğrultusunda düşünmemiz gerekecektir. Çağdaş Türk sanatının kendini ortaya koyabilmesi için en önemli unsur ülkemizin sosyo-ekonomik bir tutarlılık sağlayabilmesidir. Toplumumuzda sanatın ve sanatçının ulusal yapıdan kaynaklanması, evrensel sanat olayı içinde kendi sanatımızın belli bir kişilikle ortaya çıkıp, ona yine bu kişilikle katkıda bulunmasında önemli bir rol oynayacaktır. Sanat yaşamını belli bir evrim sürecine oturtamamış toplumların, çağın gerisinde kaldığı görülmektedir. Sanatı ve sanatçıyı koruyacak, sanatın eğitimini amaçtan yoksun bırakmayacak: insanlığın, toplumun sanat gerçeği ile yalnız kalmasını sağlayabilecek kendimize özgü güçlü bir kültür ve sanat politikamızın olması, bunun hükümet politikaları çerçevesinden çıkarılarak, tarihî ve felsefî bir temele dayanan, uzun vadeli ve değişmez bir devlet politikasına oturtulması gerekmektedir. Bu politika, aynı zamanda tarihî süreç içindeki kimlik sorusuna doğru cevap verecektir. Kendi yapımızın sanat yönetimi ve politikası sorunlarını, başka toplumların bu alandaki yönetim anlayışı ve politikalarına özenerek çözüme imkanımız yoktur.

Bugün Türkiye’de kültürün Batı, Osmanlı ve Halk sanatı olarak adlanan üç kaynaktan etkilendiği, üç değişik toplumsal kesitin sanat ve kültürünü ayrı olarak biçimlendiği görülmektedir. Bir taraftan yaşam biçimlerindeki ayrıcalık ve eğitimin pratikten kopukluğu, diğer taraftan

çevresel iletişim öğelerinin parasal güçler tarafından, kültüre önem verilmeden biçimlendiği göz önüne alındığında, dünyanın ve Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu karışıklık ve güvensizlik baskıları altında Türkiye'de sanatın toplumsal bir güç olarak gelişmesi sağlanacaktır.

Önemli sayıda ki el sanatları ürünlerimiz, çok değişik yollarla ve çok düşük değerlerle gerek yurtiçi gerekse yurtdışındaki özel koleksiyoncuların eline geçmiştir. Özellikle yurtdışına çıkarılan el sanatı ürünlerimiz büyük ölçüde bilinçli olarak, bazen bilinçsizce başka ülkelerin ürünleri olarak tanıtılmaktadır. Bu nedenle en kısa zamanda geleneksel birikimlerimizin bir an önce tesbitleri ve tescilleri yapılarak envanterleri çıkarılmalıdır. Gerçek anlamda etnografya müzelerinin kurularak bu ürünlerin sergilenerek tanıtımlarının sağlanması, her fırsatta uluslararası zeminlerde tanıtılması (reklam, film, slayt, tanıtım kampanyaları vb.) yurtdışında ve gümrüklerde açılacak mağazalarda satışlarının yapılması, çok geç de olsa yapılacak tesbitler sonucu elde edilen verilerin yayına dönüştürülmesi, yurtdışına çıkışların kaçırılma olaylarının belirlenecek devlet politikasının sıkı tutulmasıyla önlenmesi gerekmektedir. Önlemler alınmadığında el sanatlarımıza yön verilmemiş, yeni biçimler kazandırılmamış olacaktır ki bu da büyük bir kayıptır. Yine birçok yabancı yayında yer alan Doğu Anadolu halılarının Ermeni, kilimlerin Kürt, Uşak halılarının Yunan, kuyumculuğun Süryani sanatı vb. olduğu yolundaki yakıştırmaların daha başka boyutlar alarak gelişeceği kaçınılmaz olacaktır. Bu da Türk kültürü ve onun devamlılığı açısından oldukça düşündürücüdür.

El sanatlarımızın layık olduğu düzeye gelebilmesi, büyük organizasyon işidir. Hammadde konusu en önemli sorundur. Standart üretim için işin ehli kişi ve kuruluşlar tarafından yönetilecek büyük atölyeler ve kooperatiflere ihtiyaç vardır. Ürünlerimizi yurt dışına pazarlayabilmemiz, kalitesinin, modelinin, ebatlarının değişmez olması, zamanında temin ve teslim edebilme yeterliliğinin bulunması ile mümkün olabilecektir. Dağınık üreticiye kolay ulaşılabilmesi, bütün bu işlerin olumlu sonuç verebilmesi için araştırmacılarla ve üreticilerle iletişim, organizasyon, tanıtım, arşivleme konularında da hizmet verebilecek başvuru merkezleri kurularak, Türkiye çapında çok büyük bir uzman kadrosu ile sonuca ulaşılabilir.

Günümüzde ve özellikle ülkemizde sanatın etkin bir dil olabileceği unutulmuştur. Bireysel çabaları ile kendilerini tüketerek sanatını sürdürebilen Türk sanatçısının sahipsizliğine son verilmesi gerekmektedir. Sanat her zaman özellikle bugün önemli ölçüde bir kültür sorunu ortaya koymaktadır. Onu sokaktan, gelişigüzelikten, savrukluktan, yok olmaktan kurtararak okul düzeyine götürmek gerekmektedir. Her sanat

yapıtının bir kültürel bir de teknik yanı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle sanatçının kültürlü ve teknik bilgi ile donanımlı olması gerekmektedir. Yaratıcı ve yorumcu sanatçının bu özelliklere sahip olması, belli bir duygu ve düşünce bütünü ile yapıtında yansıyacaktır. Ülkemizde birçok sanatçının özellikle sanat okulları dışında yetişmiş birçok sanatçının her iki yönü de bir şekilde eksik kalmaktadır. Ancak, sanat eğitimi alan sanatçının teknik yönüne ağırlık verilip kültür yönü kendine bırakılmaktadır. Yaratıcı sanatçının yapıtı da yorumcu sanatçının yorumu da insanın duygusal-düşünsel derinliklerine inmeyen ürünler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ne Batı sanatını taklit eden bir akademi eğitimi ile ne de Anadolu ürünlerini taklide çalışan teknik okul eğitimi ile mümkün olabilecektir. Hepsini birarada canlı ve kültürümüzü araştırmacı, onun içinde yoğrulan bir akademi öğretimi ile gerçekleştirilebilecektir. Sanat öğretimi yapılan okullarda antropoloji, felsefe, estetik gibi insan bilimleri ile insanı tanıma ve ulaşabilme imkânı sağlanmalıdır. Çağımızda sanatsal açıdan, hem çağdaş endüstriyel tasarımları, hem de üretimleri için köklü bir tasarım eğitimi şarttır. Bilinenlerin tekrarı ile yetinme el yordamı üretim devri kapanmıştır. Yaratıcılık hem tekniği, hem geleneği iyi bilen sanat formasyonu alan eğitilmiş elemanlar gerektirmektedir. Lisans ve lisansüstü eğitimlerde tasarım eğitiminin alınması şarttır ki bu eğitime ilk öğretimde temel sanat eğitimi ile başlanmalıdır. Üniversitelerde bu dalda eğitim veren bölümler açılmalı, hem tarihi bilgilerle donatılarak öğrencilerin kültürlerine vakıf olmaları saha araştırmalarına yönlendirilerek de öğrencilerin olayın içine bizzat girmesi sağlanmalıdır. Eğitimcilerinde iyi eğitim almış olmaları, özellikle kültür ve meslek dersi öğretmenlerinin bir süre uzmanlık ya da doktora çalışmaları yaptıktan sonra, hem bilgi açısından, hem de eğitimcilik açısından derinleştikten sonra ders verme hakkını kazanmaları gerekmektedir.

Ülkemizde, gerek kamu gerekse özel sektöründe, işverenlerin istenen nitelikte iş gücü ihtiyacına bağlı problematik hâlâ çözümsüzlüğününü korumaktadır. Bu sorunların başında insan gücü alanındaki plansızlıklar gelmektedir. Bu nedenle çalışanların eğitim seviyelerinin belli bir standarda çıkarılması gerekmektedir. Ekonomimizin gelecekteki gelişme eğilimi dikkate alınmalı, bu gelişmenin gerektirdiği çeşitli kademe ve mesleklerdeki insan gücü belirlenmeli ve eğitim sistemi buna göre planlanmalıdır.

Girişte de ifade ettiğimiz gibi, 21. yüzyıla iki yıl kala, Türkiye’de geleneksel Türk sanatlarının sanat mı, zanaat mı olduğu tartışmaları hâlâ sürmektedir. Kültürel değerlerimize sahip çıkmak ve onların ışığında yeni eserler sunmak yerine, bize hiçbir kazanç sağlamayan

tartışmalarla zaman akıp gitmiş, elimizde artık belki de bizden sayılmayan kimliksiz ürünlerle sona geldiğimiz farkına varmış olmamız için daha ne gerekmektedir. Acaba günümüzde Avrupa Birliği'ne üye olma telaşının altında kendimize kurtarıcı aramak mı yatmaktadır. Avrupalıların birliğe girebilmemiz için temel sebep olarak gösterdikleri ve yolumuzu kesecek kadar önem verdikleri insan haklarına saygı kavramının altında, bizim kendimize saygı duymamız gereği olgusunun yattığının farkında değiliz. Saygı, kişinin kendine olan saygısından başlar ve gruplara kitlelere saygı ile amacına ulaşır. Kişilerin kendine olan saygısı da kimliğinden haberdar olma ve ona sahip çıkma ile oluşur. Çağdaş olabilmek çabasında, kendilerinden yenilik beklenenler; işin kolayına kaçıp öncekilerin eleştirileri ile yer edinme çabalarına hâlâ devam etmekte, insanlarımızı konuşmayan, görmeyen, duymayan, duyarsız kitlelere dönüştürmektedirler. Her öneride halkın eğitilmesi öne atılmaktadır. Aslında halkımızın eğitimle birlikte bilinçlendirilmeye, kendilerine özgüvenlerinin yeniden kazandırılmasına ihtiyacı vardır. Avrupalıların başarılarının altında yatan en önemli olgu kültürleri ve ona saygı duyup koruma altına almalarıdır. Bizi biz yapan kültürel değerlerimize sahip çıkma bilinci ile en kısa zamanda yeniliklere başlamak için daha ne bekliyoruz.

Neticede herşey insan faktöründe toplanmaktadır. İnsanlarımıza her türlü ilim, teknoloji ve diğer bilgilerin verilmesinin yanısıra özellikle milli değerlere ve tarihi geçmişine sahip bir nesil yaratmak ve bu duyguları onlara vererek eğitmek gerekmektedir. İki bin yıllık birikimimizin bize verdiği değerleri iyi anlamak, yorumlayabilmek ve dejenere etmeden aşabilmek zorundayız. Estetik kaygıları, düşünce planında eğitim ve iletişimle verilen günümüz insanı açısından tamamen geleneksel değerlerde tasarılanmış anonim, kendine özgü, doğal kullanım ortamı içinde hazırlanmış el sanatlarımızı sahiplenmeye ve sergilemeye değer buluyoruz. Gerek malzeme, gerek boya, gerekse tasarım açısından tam bir imitasyon olan günümüz ticarî ürünleri ile yetinmemeliyiz. Birikimimizi günümüzde dejenere etmeden, çağdaş insanın estetik anlayışına uygun tasarımlarla yeni tipler olarak yaşatabilmemizle mümkündür. Tabiki kimliksiz olmamak kaydıyla!...

Kaynaklar

Arlı, Mustafa, "El Sanatlarında Yozlaşma Örnekleri", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 19-24.

Arseven, Celal Esat, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984.

- Barışta, H. Örcün, "Yaygın Eğitim Kurumları Programlarındaki Geleneksel Türk El Sanatları Üzerine", *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51, Has-Soy Matbaası, Ankara, 1997, s. 198- 212.
- Bilgin, Nuran, "Geleneksel Türk Yapma Bebek Sanatı Eğitimde(Turizm Potansiyeli İçinde) Değişime Yönelik Tavrıların Belirlenmesi", *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51, Has-Soy Matbaası, Ankara, 1997, s. 114-119.
- Birol, İnci, "Geleneksel Sanatların Eğitimdeki Yeri ve Önemi", *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51, Has-Soy Matbaası, Ankara, 1997, s. 195-197.
- Erken, Veysi, "Yaygın Eğitim Kurslarının Organizasyonu ve Model Bir Program", *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51, Has-Soy Matbaası, Ankara, 1997, s. 241-251.
- Erzen, Jale Nejdet, "Sanat, Sosyal Yapı ve Çevre İlişkileri ve Türkiye'de Sanat Eğitimi İçin Yeni Yöntemler", *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları: 53, İstanbul, 1977.
- Eti, Erol, "Yaygın Sanat Eğitimi", *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları: 53, İstanbul, 1977.
- Glassie, Henry, *Günümüzde Geleneksel Türk Sanatı* (Çev: Yesemin A. Süha Oğuzertem), Indiana Üniversitesi Türkçe Programı Yayınları: 3, İstanbul, 1993.
- Güner, Güngör, "Kültürel Gelişimde Uluslararası Etkileşim ve Ekonominin Gücü", *4. Ulusal Sanat Sempozyumu, Kültürün Gelişiminde Sanatın Öncülüğü*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 14, Ankara, 1994, s. 105-108.
- Güngör, Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötügen Neşriyat, Kültür Serisi: 14, İstanbul, 1995.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, 4. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1986.
- Kayabaşı, Nuran, "Ankara, Üniversitesi Ziraat Fakültesinde El Sanatlarına Yaklaşım", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 201, Maddî Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 251-258.
- Meydan, Cemal, "Endüstrileşme Sonrası El Sanatlarındaki Çözülüş ve Çağdaş Sanat Hareketleriyle Etkileşimi", *Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51, Has-Soy Matbaası, Ankara, 1997, s. 386-389.
- Özer, Bülent, "2000 Yılına Doğru Sanat Kavramının Tanımı ve Kapsamı", *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları: 53, İstanbul, 1977

- Öztürk, İsmail, "El Sanatlarının Turizm Açısından Önemi ve Kalite Sorunu", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 367-374.
- Sürür, Ayten, "21. Yüzyılda Geleneksel Türk El Sanatları İçin Öneri ve Önlemler", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 431-434.
- Timuçin, Afşar, "Sanat Eğitiminde Kültürün Rolü", *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları: 53, İstanbul, 1977.
- Uğurlu, Aydın, "El Sanatları Örneklerinde Kalite ve Değerlendirme Ölçütleri", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 441-448.
- Uğurlu, Aydın, "Tekstil Sanatı Örneğinde Geleneksel Kültürün Evrenselleşmesi", *4. Ulusal Sanat Sempozyumu, Kültürün Gelişiminde Sanatın Öncülüğü*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 14, Ankara, 1994, s. 143-148.
- Yaman, Zeynep Yasa, "Kültür Politikaları Açısından Sanat Ortamı", *4. Ulusal Sanat Sempozyumu, Kültürün Gelişiminde Sanatın Öncülüğü*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları: 14, Ankara, 1994, s. 155-162.
- Şehirlioğlu, İ. Akın, "Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı El Sanatları Eğitim Sistemi", *Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 201, Maddi Kültür Dizisi: 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 435-440.